

DEUİFD Türk Kültürünü Mayalayanlar Özel Sayısı / 2021, ss. 663-676.

**EMİNE İŞINSU'NUN “HACI BEKTAŞ” ROMANINDA
KURGUSAL ÖGELER VE ROMANDA HACI BEKTAŞ
VELİ'NİN TASAVVUFÎ ÖĞRETİLERİ***

Yıldıray BULUT**

ÖZ

Emine İşinsu, çocukluğunu Anadolu'da geçirmiş, Anadolu coğrafyasının millî ve kültürel yapısını özümseyerek büyümüş, eserlerini de bu yapıya bağlı kalmak suretiyle oluşturmuş önemli bir sanatçımızdır. Anadolu'da İslâm'ın yayılmasında çok büyük payları olan ve bu uğurda önemli görevler edinen Mevlânâ, Niyâzî Mısırî, Tapduk Emre, Hacı Bayram Veli, Ahi Evren, Yunus Emre ve Hacı Bektaş Veli gibi değerli şahsiyetler, yazarın romanlarında yer verdiği şahsiyetler olarak dikkat çeker. Bu şahsiyetlerden Hacı Bektaş Veli'nin merkez kişi olarak belirlendiği “Hacı Bektaş” adlı roman, yazarın tasavvufî şahsiyetleri ele aldığı son romanı olarak Türk edebiyatı tarihine geçmiştir. Romanda, Hacı Bektaş'ın İslâmî, tasavvufî ve ahlâkî öğretilerini, hayata bakış açısını ve insanlara karşı olan yaklaşımını öğrenmek mümkündür. Bu çalışmada İşinsu'nun söz konusu romanının kurgusal öğeleri incelenecek ve bu romanda Hacı Bektaş Veli'nin tasavvufî öğretileri, roman içindeki söylemleri aracılığıyla örneklenecektir.

Anahtar Kelimeler: Emine İşinsu, Hacı Bektaş Veli, Anadolu, Edebiyat, Roman

---

* Yazar; çalışmanın hazırlanması esnasında bilimsel ve etik ilkelere uyulduğunu ve yararlanan tüm kaynakların kaynakçada belirtildiğini, çalışmanın maddi açıdan fonlanmadığını, çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedir.

Makale, “Türk Kültür Mirasını Mayalayanlar: Yunus Emre Hacı Bektaş Veli, Ahi Evran ” konulu Uluslararası Kongrede (1 Ekim 2021 Cuma, dördüncü oturumda) aynı adla sunulan bildirinin genişletilmiş hâlidir.

** Öğr Gör. Dr., Bartın Üniversitesi, Ortak Dersler Bölümü, Lecturer Dr. Bartın University, Common Lessons Department, Bartın, Turkey. yildiraybulut@hotmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3555-4487>.

Makalenin Hakemlere Gönderiliş Tarihi : 06/12/2021

Makalenin Hakemlerden Geliş Tarihi : 16/12/2021

FICTIONAL STRUCTURE IN EMINE İSİNSU'S "HAJİ BEKTAŞ"
NOVEL AND HACI BEKTAŞ VELİ'S MYSTICAL TAUGHTS IN THE
NOVEL

ABSTRACT

Emine İşinsu is an important writer who spent her childhood in Anatolia because of her parents' being civil servant, grown up assimilating Anatolian national and cultural structure, produced her works on the base of this structure. Mevlânâ, Niyâzî Mısırî, Tapduk Emre, Hacı Bayram Veli, Ahi Evren, Yunus Emre and Hacı Bektaş Veli, have great parts in spreading of Islam in Anatolia, are the characters in writer's novels. Writer's last novel "Hacı Bektaş", of which main character is Hacı Bektaş Veli, made Turkish Literature History as a mystical novel. It is possible to have information about Hacı Bektaş's Islamic, religious, and moral taughts, perspective of life and people in the novel. In this study, İşinsu's mentioned novel will be studied in fictional terms and Hacı Bektaş Veli's mystical taughts will be sampled with his sayings in the novel.

Keywords: Emine İşinsu, Hacı Bektaş Veli, Anatolia, Literature, Novel

1. GİRİŞ

İslâmiyet sonrası devrin halk şairlerinden olan Kul Himmet, aşağıda ilk üç dördlüğünü örneklediğimiz bir şiirinde Hacı Bektaş Veli'ye şu şekilde seslenir:

*"Gice gündüz hayaline döndüğüm
Bir gice rüyama gir Hacı Bektaş
Günahkârım günahlardan bezerim
Özüm dâra çektim sor Hacı Bektaş*

*Yandı bu kulunun nedir çâresi
Yine tâzelendi yürek yarası
Onulmaz dertlere derman olası
Bu sınık bendimi sar Hacı Bektaş*

*Arının yaptığı bala benzersin
Şu garib illerde gönlüm eğlersin*

*Bend edüben ikrarına bağlarsın
Sâilîn sattığı kul Hacı Bektaş*¹

Bir başka İslâmiyet sonrası devir halk şairi Noksânî'nin de Hacı Bektaş Veli'yi bir şiirinde Peygamberimiz Hazreti Muhammed ile birlikte aynı dörtlükte andığını görmekteyiz:

*“El-aman mürvetdir kapuna geldim
Muhammed Mustafâ Ali gel yetiş
İsyân deryâsına gark oldum kaldım
Hünkâr Hacı Bektaş Veli gel yetiş”*²

Kul Himmet'in ve Noksânî'nin söz konusu şiirlerinde ve daha pek çok şair ve yazarın ortaya koyduğu ürünlerde insanların, Hacı Bektaş Veli'ye olan bakış açıları, ona ne denli saygı duydukları, sevgi besledikleri ve onu ne kadar önemsedikleri kolaylıkla anlaşılabilir. Hacı Bektaş Veli, bir an'änenin, Bektâşî an'anesinin oluşturucusudur. Asil'e göre “Bektâşîlik Hacı Bektâş-ı Velî, Lokman-ı Horasânî, Hâce Ahmed Yesevî, Yûsuf-i Hemedânî ve Ebû Alî Fârmedî, Ebü'l-Hasan-ı Harkânî vâsıtası ile Bâyezîd-i Bistâmî'ye, ondan Ebû Bekr-i Sıddîk hazretlerine ulaşır.”³ Hacı Bektaş, sadece Müslümanlara değil tüm insanlara iyiliği, doğruluğu, dürüstlüğü, cömertliği, sadakati, hoşgörüyü, alçak gönüllülüğü yani kısacası tüm insanî ve ahlâkî erdemleri öğretmek ve aşlamak için durmadan, vazgeçmeden çalışmış çok önemli bir menkıbevî şahsiyettir. Allah yolunda yürümenin önemini ve gereklerini iyi bilen, bunları insanlara aktarmayı var oluş amacı olarak kabul eden Hacı Bektaş Veli zorda kalanın, irşad isteyen, günaha veya isyana düşüp tövbe arzulayanın ve af dileyenin ilk hatırladığı ve başvurduğu şahsiyetlerdendir.

Muhakkak Anadolu'nun İslâmlaşmasında en önemli rol, Hoca Ahmet Yesevî'ye ve onun kolonizatör dervişlerine aittir. Fuat Köprülü'nün verdiği bilgilere göre Hacı Bektaş Veli, *Hâcîm Sultan Velâyetnâmesi*'nde Hoca Ahmet Yesevî'nin halifesi olarak zikredilmekte; ancak *Hacı Bektaş Veli Velâyet-Nâmesi*'nde ve *Künhü'l-Abbâr*'ın beşinci

¹ Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2001, 54.

² Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, 67.

³ Yasin Şeref Asil, *Dini Terimler Sözlüğü*, Alter Yayıncılık, Ankara, 2011, 30.

cildinde ise Şeyh Lokman-ı Perende'nin mürîdi olduğu ifade edilmektedir.⁴ Türk edebiyatının önemli yazarlarından biri olan Emine Işınsu da *Hacı Bektaş* adını verdiği romanında Hünkâr'ın, Şeyh Lokman Perende'den el aldığı ifade etmiş ve romanın kurgusunda, gerekli bilgiyi bu şekilde sunmuştur. Işınsu, romanı yazarken sağlam bir ön çalışma gerçekleştirmiş, romanı Hacı Bektaş Veli'nin *Makaalat, Vilâyetnâme* adlı eserleri ve Yaşar Nuri Öztürk'ün *Tarih Boyunca Bektaşilik* adlı eserindeki bilgiler ışığında kurguladığını belirtmiştir.⁵

Emine Işınsu, Türk edebiyatına şiir, hikâye ve oyun gibi farklı edebî türlerde ürünler vererek katkıda bulunmuş, dergi yayıncılığı ve köşe yazarlığı yapmış, pek çok ödül kazanmış önemli bir edebî şahsiyettir. Yazar, Türk edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Halide Nusret Zorlutuna'nın da kızıdır. Işınsu'nun birçok edebî türde ürün vermesine rağmen edebiyat dünyamızda en çok romanları ile tanındığını ve önem kazandığını belirtmek gerekir. Özellikle 2000 yılı sonrasında dini-tasavvufî şahsiyetleri ele alan biyografik romanlar yazan Işınsu, bu romanlar vesilesiyle okurlarına bu önemli şahsiyetleri daha yakından tanıma fırsatı sunmuştur.⁶ Yazarın 2000 yılı sonrasında, *Hacı Bektaş* dışında Yunus Emre'yi ele aldığı *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri*, Niyazi-i Mısri'yi işlediği *Bukağı* ve Hacı Bayram Veli'nin biyografik yaşamını aydınlattığı *Hacı Bayram* adlı biyografik romanları bulunmaktadır. Sayılan tasavvufî şahsiyetler, bu romanların bazılarında kimi zaman bir araya gelip sohbetler etmektedir. Çoğu zaman biri, bir diğeri adını duysa onu saygıyla anmakta ve onun için dualar edip ona selamlar göndermektedir.

Bu çalışmanın odak noktasını Emine Işınsu'nun 2008 yılında yayımlanan *Hacı Bektaş* adlı romanının kurgusal öğeleri ve romanda Hacı Bektaş Veli'nin gerek müritlerine gerekse bulunduğu yerleşim yerlerindeki insanlara aktardığı tasavvufî öğretilerinden seçtiğimiz örnekler oluşturmaktadır.

⁴ M. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003, 76.

⁵ Emine Işınsu, *Hacı Bektaş*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2015, 6.

⁶ İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2008, 381.

2. ROMANDA KURGUSAL ÖGELER

Romanı oluşturan kurgusal öğelerden ilki anlatıcı tipidir. *Hacı Bektaş* romanında tanrısal konumlu gözlemci anlatıcı tipi kullanılmış ve olaylar üçüncü tekil kişi ağzından aktarılmıştır. Tanrısal konumlu gözlemci anlatıcı tipi “Her şeye vakıf olan her şeyi bilen kimsedir.”⁷ Ayrıca romanda iç çözümlene ve iç konuşma yöntemlerine rastlanmadığını ifade etmek gerekir.

Aktarma yöntemlerinden anlatma yöntemine bağlı kalarak yazılan romanda yazar, olaylara yorumlarını katmakta, kimi kısımlarda okurlar ve olay örgüsü arasındaki aracı rolünü belli etmektedir. Örnek: “Sonra daha pek çok sorusu olan çıktı; bazıları saçma sapan olsa bile, Hacı Bektaş hepsini sabırla cevapladı.”⁸

Romanın konusu önemli bir tasavvufî şahsiyet olan Hacı Bektaş Veli'nin yaşamının elli yaşından sonraki bölümü ve onun bu bölümde başından geçen olaylar ile gerçekleştirdiği faaliyetleri kapsar. Yazarın amacı bir yandan Hacı Bektaş'ın biyografik yaşamını anlatmak diğer yandan da onun tasavvufî öğretilerinden bazı örnekleri okurlara sunmaktır. Romanın izleğini yani ana düşüncesini ise romanın son cümlelerinden de yola çıkarak şu şekilde ifade edebiliriz: “Hacı Bektaş Veli, Allah yoluna ömrünü vakfetmiş, kullara bu yolu ve gereklerini öğretmek için kendini adanmış bir velidir, o adetâ insanlığa bir armağandır.”

Kurgusal öğelerden bir diğeri zamandır. Zaman nesnel ve vaka zamanı olmak üzere ikiye ayrılır. Nesnel zaman takvime bağlı olarak geçen, var olan, gerçek zamanı ifade ederken⁹ vaka zamanı romanda olayların geçtiği zaman dilimini ifade eder.¹⁰ Romanın nesnel zamanı, romandaki ilk cümleden de anlaşılacağı gibi 1228 yılında başlar. Nesnel zamanın bitişi ise 1270 yılıdır. Yani nesnel zaman 42 yıllık bir süreyi kapsar. Nesnel zaman romanın bir bölümünde vaka zamanı ile paralel bir

⁷ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Edebiyat Otağı Yayınları, Ankara, 2006, 109.

⁸ Işınsoy, *Hacı Bektaş*, 98.

⁹ Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 129.

¹⁰ Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 131.

şekilde ilerler. Roman başlangıcında Hacı Bektaş'ın Sulucakarahöyük köyüne gelişi, İdris ile tanışması ve onun evinde misafirlige kalmasından sonra olaylar özetleme tekniğine başvurulmuş ve zamanda ileriye doğru sıçramalar yapılarak anlatılmaya başlanır ve böylece paralellik ortadan kaybolur. Romanın vaka zamanı içinde gelişen olaylar 15 yıllık bir zaman dilimine kümelmiştir.¹¹

Romanın kurgusal öğeleri içinde yer alan mekân ögesine baktığımızda, soyut mekânın romanda kullanılmadığı ve romanda geçen mekânların somut mekânlar olduğu belirtilmelidir. Açık mekân olarak Sulucakarahöyük köyü, Kırşehir ili ve Zileli köyü söylenebilir. Yazarın söz konusu mekânların aktarımında yeterli ve ayrıntılı bir tasvir anlayışının olmadığı da ifade edilmelidir. Romanda yer alan kapalı mekânlara örnek olarak ise roman başında namaz kılınan cami, Hacı Bektaş'ın eşi Kadıncık Ana'nın babası İdris'in evi ve Hacı Bektaş'ın tekkesi verilebilir.

Kurgusal öğelerden bir diğeri de romandaki kişiler kadrosudur. Romanın merkez kişisi tasavvufî bir şahsiyet olan Hacı Bektaş Veli'dir. Romandaki başlıca yardımcı kişiler ise Sulucakarahöyük köyünde yaşayan İdris ile İdris'in kızı Fatma (Fatma, romanın ilerleyen bölümlerinde Kadıncık Ana olarak ifade edilmektedir. Kadıncık, Hacı Bektaş Veli'nin ona ithafen söylediği isimdir.) ve Hacı Bektaş ile Fatma'nın oğulları Timurtaş Ali'dir. Diğer yardımcı kişilere örnek olarak ise Tapduk Emre, Sarı İsmail, Muhammed Buharî yani Sarı Saltuk, Yunus Emre ve Ahi Evren gösterilebilir.

Ruhsal boyutun sunuluş yöntemlerinden iç çözümleme ve iç söyleşme, romanda kullanılan yöntemlerdendir. Örneğin iç söyleşme yöntemi, Hacı Bektaş'ın tekkesi önünde beklerken Yunus Emre tarafından gerçekleştirilmiştir: "İçinden bir isyan soluğu dalgalanıp, boğazına dayandı; "Bu kadar da bekledin!" dedi nefsi. Gönül ona; "Sus," dedi, "debelendikçe batmaktasın, sakın ol.""¹²

¹¹ Mehmet Akif Çetin, *Emine Işımsu Romanları Üzerine Bir İnceleme (1980-2013)* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı (Yeni Türk Edebiyatı) Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 110-111.

¹² Işımsu, *Hacı Bektaş*, 124.

Romanın olay örgüsü şu şekilde özetlenebilir: Sulucakarahöyük köyüne gelen Hacı Bektaş, köydeki camide namaz kıldıktan sonra köylülerden biri olan İdris ile tanışır ve sohbet etmeye başlar. Kendisi 50 yaşındadır ve hacdan yeni dönmüştür. Köye bir tekke kurmak üzere Lokman Perende tarafından gönderilmiştir. İdris de ona katılmak istediği Babai isyanından bahseder ve o gece misafir etmek üzere kızı Fatma ile yaşadıkları evlerine davet eder. Misafirlik sırasında Fatma, Hacı Bektaş'ın davranış ve fikirlerinden çok etkilenir. Bâcıyân-ı Rum'dan olan Fatma ayda bir Kırşehir'e giden ve orada Ahi Evren'in sohbetlerine katılan bir kişidir.

Kısa zaman içinde köye tekke yapılır ve Fatma, Hacı Bektaş'ın müridi olur. Hacı Bektaş, halk tarafından giderek sevilen, sayılan bir şahsiyet olur. Tekkesine gelenlerin sayısı günden güne artar. Bu sırada İdris isyana katılmış, bir daha geri dönmemiştir. İdris'in ölüm haberi geldikten bir yıl sonra Fatma, yani Kadıncık, Hacı Bektaş'a karşı hissettiklerini itiraf eder ve ikisi evlenme kararı alırlar.

Hacı Bektaş'ın giderek artan namını, köyün ağası Ferhat Ağa da işitir ve Ağa, Veli'yi uyarmak amacıyla tekkeye gider. Hacı Bektaş, Ferhat Ağa'nın niyetini anlar ve ona karşı hoşgörü ile yaklaşır. Onun nüfuzunu kabul ettiğini, rakibi olmadığını ve ona hürmet ettiğini belirterek konuşunu rahatlatır.

Öldüğü sanılan İdris iki yıl sonra sağ salim şekilde köye çıkagelir. Savaşta yaralanmış ama kurtulmayı başarmıştır. Geçen süre boyunca Bektaş'ı düşünmüş ve Bektaş da bir gece rüyasında ona "Gel" deyince onun müridi olmak üzere geri dönmüştür. Bu sırada Hacı Bektaş ile Kadıncık bir oğul sahibi olurlar ve oğullarının adını Timurtaş Ali koyarlar. Kadıncık artık Kadıncık Ana olmuştur ve bu arada tekkede kendisi de konuşmalar yapmaya, köylüye hitap etmeye başlamıştır.

Önemli tasavvufî şahsiyetlerden biri olan ve Hacı Bektaş ile yakın dostlukları bulunan Ahi Evren bir gün onu ziyarete gelir. Bu ziyarette, yaşadığı yerde suikasta uğrama korkusu olduğunu ifade eden Ahi Evren'in Kırşehir'e dönüşünden bir süre sonra gerçekten de öldüğü haberi köye ulaşacaktır.

Bir süre sonra bir genç, yaşadığı köyde yaşanan kıtlık sorunu nedeniyle Bektaş'ın tekkesine başvurur. Bu genç o dönemde şiiirleri ile ünlenmiş Yunus Emre'dir. Yunus, Bektaş'ın tekkesinde ihtiyacı olanlara

buğday ve türlü gıda yardımı yapıldığını duymuş ve buraya gelmiştir. Bektaş, Yunus ile konuşur ve ona buğday vermeyi kabul eder; ancak eğer isterse buğday yerine nefes de verebileceğini söyler. Yunus, açlık çeken köylülerin durumunu düşünerek buğdayı ister ve yola çıkar. Yolda Bektaş'ın buğday ile beraber nefesi de vereceğini anlayan ve hatasından dolayı pişman olan Yunus derhâl geri döner. Bektaş ile görüşmesi hemen gerçekleşmez ve beklemek durumunda kalır. Bu sırada iç hesaplaşmalar yaşayan Yunus, bir süre sonra kilidinin Tapduk Emre'ye verildiğini öğrenir ve Tapduk Emre'nin tekkesine sığınarak bu uğurda hareket etmeye karar verir.

Hacı Bektaş, müritlerini eğitip yetiştirdikten sonra onlara görevler vererek Anadolu'nun çeşitli yerlerine tayin etmektedir. Müritlerin yanı sıra Bektaş'ın bir de muhipleri, yani sevenleri, dostları vardır ki onu ziyaret edip sohbetlerini dinlemekten memnun olurlar. Bu muhiplerden bazıları da Zileli köyünün sakinleridir. Bektaş'ı bir gün köylerinde misafir etmek istediklerini belirten köylülerin davetlerini Bektaş geri çevirmez ve kısa süreliğine de olsa onların misafiri olur.

Bektaş'ın eşi Kadıncık Ana'nın babası İdris köye döndükten ve Bektaş'a mürit olduktan sonra değişmiştir. Cimrilik gibi huylarını bırakmış, ne kadar malı mülkü varsa hepsini tekkeye bağışlamıştır. Hacı Bektaş, ondaki bu değişimi görür ve ona halife olmasının mümkün olduğunu söyler. İdris, kendisinden ve kızından ayrı kalmak istemediğini ilereterek, onun yanında olmak şartıyla halifeligi kabul edeceğini belirtir. İdris'in bu isteği Bektaş tarafından kabul edilir ve İdris'in halifeligi böylece başlamış olur.

Bektaş'ın oğlu Timurtaş Ali, ilerleyen yıllar sonrası 15 yaşına ulaşmıştır. Gençlik çağının da etkisiyle bazı hususlarda babası ve annesiyle ters düşen evlat, bir süre sohbetlerden ve toplantılardan uzaklaştırılır. Atı da elinden alınan Timurtaş Ali, iki yıl içinde toparlanmaya ve olgunlaşmaya başlar. Bu olgunluk Hacı Bektaş'ı mutlu etmektedir. 92 yaşında iken postunu eşi Kadıncık Ana'ya ve oğlu Timurtaş Ali'ye bırakan Bektaş, hayata bu şekilde veda eder.

Romanda hâl değişimi kalıbı Timurtaş Ali'de, arayış yolculuğu kalıbı kısmen ele alınsa bile Yunus Emre'de görülmektedir. Olaylar organik bütünlük içerisinde işlenmiş, metin ekleme unsurlarından şiirlerin, ayet ve hadislerin kullanımı sıklıkla kendini göstermiştir.

3. HACI BEKTAŞ ROMANINDA HACI BEKTAŞ VELÎ'NİN TASAVVUFÎ ÖĞRETİLERİ

Hacı Bektaş, ahlâki ve tasavvufî unsurlara son derece hâkim bir kimse olmasının yanı sıra bu unsurları hayatının her anına nakşetmiş; çevresindeki, sohbetindeki insanlara bu unsurları aktarmak, öğretmek için kendini adanmış çok önemli bir şahsiyettir. Atalay, Emine Işınsu'nun dini-tasavvufî şahsiyetleri biyografik olarak anlattığı romanlarda yer alan ahlâki ve tasavvufî unsurları şu şekilde belirlemiştir. “Edeb”, “tevazu”, “gıybet”, “fıtne”, “hırs ve haset”, “kibir”, “tövbe”, “sıdk”, “sabır”, “tevekkül”, “mürit-mürşit bağı”, “seyr ü sülûk”, “nefis”, “kalb”, “halvet”, “zikir”, “marifetullah”, “vecd ve sekr”, “Vahdet-i Vücûd”, “tecelli”, “aşk” ve “insan-ı kâmil”.¹³ Örneğin romanda Hacı Bektaş şeyhlik, velîlik ve müritlik hakkında şunları söylemektedir:

“Bir şeyh veyahut velî diyelim; Yüce Allah'a çok yakın insandır. Tabii O'na yakınlığın sonu yok... ‘Bu yakınlık ne menem şeydir?’ diye sorma; bu seninle O'nun arasında bir sırdır ki, asla açık edilemez, anlatılamaz!.. Mürit ise; O'na yakınlaşmayı gönlü ve kafasıyla çok fazla isteyendir.”¹⁴

Aşk ve edep hakkında:

“Aşk dedikleri; Yüce Allah'ın kendi has odunudur ki o odunun ocağı, erenlerin gönlüdür. Böylece aşk ve edep yani terbiye işin başıdır; sonra iyilik, doğruluk, bilgi, çalışmak, merhamet, sabır, hoşgörü, yumuşaklık telkin ederek müridinin gönlünü her türlü kirden; gıybetten, yalandan, haksızlıktan, kinden, öfkeden arındırır.”¹⁵

Zikir, dua ve tövbe hakkında: “Her çeşit mubah iş yaparken, abdestli veya abdestsiz olarak zikir yapmak, dua etmek, tövbe etmek mümkündür. Tarlada çalışırken de bu saydığımız ibadetler yapılabilir, iyi de olur.”¹⁶

¹³ Nuray Atalay, *Emine Işınsu'nun Dört Romanında Öne Çıkan Tarikatlar ve Romanların Tasavvufî Açısından Analizi* (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2017), ix-x.

¹⁴ Işınsu, *Hacı Bektaş*, 29.

¹⁵ Işınsu, *Hacı Bektaş*, 32.

¹⁶ Işınsu, *Hacı Bektaş*, 58.

Zikir hakkında bir başka kısımda:

“(...) her fırsatta O’nu anmak, O’nu hatırlamak; hareketlerimize, davranışlarımıza, doğrudan bize yansır, Yüce Allah’a saygıda ve sevgide kusur etmemiş oluruz, ayrıca bu hatırlayış, bu anış kişiyi mutluluk derecesinde memnun eder. Onu daha temiz kılar, hareketlerinde, davranışlarında daha dikkatli olmaya sevk eder. O kişinin Yaratan’a ve kendine güven duygusunu, sevgi duygusunu artırır.”¹⁷

Tövbe hakkında bir başka kısımda:

“Şimdi ey inananlar, mümin kullar; öyle tövbe etmek gerekir ki, onda tereddüt ve şüphe olmasın. Yine tövbeyi öyle yapmak gerekir ki, fayda getirsin. Çünkü tövbe etmek pişmanlıktır. Pişmanlığın esası budur ki, yetmiş yıllık günah, bir özre değişilir; tövbe ederken mümkünse vücudunuz ve elbiselerinizle temiz pak olun, kıbleye dönüp, günahınızı hatırlayın ve çok içten bir tarzda, samimiyetle tövbe edin, isterseniz tövbeden önce iki rekât, Allah rızası için namaz kılın, bu daha iyi olur.”¹⁸

Allah’a iman ve tasavvufî makamlar hakkında:

“Yüce Allah’a inanmak imandır, Yüce Allah’ın buyruğunu tutmak da imandır. O’nun yapma dediğini yapmak ise, O’na inanmamaktır. Açıkça söyleyeyim, bize göre, yolumuza göre ameli olmayan kimse, iman etmiş sayılmaz. Bizler önce şeriat, sonra tarikat, marifet ve hakikat deriz ve bu makamlarda ilerleyen kişi, bir önceki, iki, üç önceki makamlarını da beraberinde taşır, tümünün görevlerini de, sorumluluğunu da üzerine alır. Onun içindir ki bu yolda ilerleyen kişi, yükümlülüğü azalan değil, çoğalandır. Tekrar ediyorum, onun içindir ki, bu yolda ilerleyen kimse göğsünde koca bir gönül, biz ona “can” da deriz, evet koca bir can taşır.”¹⁹

Halvet hakkında:

“Vakti zamanı geldiğinde her mürit, halvet zevkini yaşayacaktır. Bir müridin, kaç gün, nasıl, ne şekilde bir halvete gireceği, velîsi tarafından, o kimsenin huyuna suyuna, meşrebine, dayanma gücüne göre ayarlanır.

¹⁷ Işınsu, *Hacı Bektaş*, 59.

¹⁸ Işınsu, *Hacı Bektaş*, 93-94.

¹⁹ Işınsu, *Hacı Bektaş*, 77.

İlle de şu kadar vakit, bu kadar yemek ve su, diye kesin bir halvet zamanı ve yiyeceği yoktur, kırk gün ise, genellikle müritlerin istedikleri ve dayanabildikleri halvet müddetidir. Her şey müridi alıştıra alıştıra olur, baştan üç günlük, bir haftalık gibi süreler de konabilir.”²⁰

Şükür ve hamd hakkında:

“Şükür, Yüce Yaratan’a teşekkür etmektir. Ne yazık ki, bazen insanlar, arkadaşlarına teşekkür etmekte kusur etmezler de, O’na şükretmeyi unutuverirler!.. Oysa sonsuz nimetleri bize armağan eden, bizleri koruyup esirgeyen, ancak Yüce Tanrı’dır. Onun için şükür kılmak sizlerden, nimetinizi artırmak O’ndandır. Ve O derki; ‘Şükrederseniz muhakkak artırırım, ama nankörlük ederseniz, bilin; azabım çok çetindir.’ Hamd de bir şükürdür, lâkin şükürden farkı vardır, O der ki, ‘Hamd, yalnız Allah’adır.’ Evet, Yüce Allah’a şükrederseniz, size bir iyilik eden kula da teşekkür ederseniz, hamdedemezsiniz. Ancak âlemlerin Rabb’ine hamdedilebilir.”²¹

Sabır hakkında:

“Bir de unutmayınız ki, Yüce Çalab Tanrı, insana taşıyamayacağı yükü vermez. Başladığını bitirmek, inanmak, sığınmak, güvenmek, saklamak; sabırla beklemekle olur, olgunlaşır. Sizler müritlerim, dostlarım, arkadaşlarım siz sabredicilerden olunuz. Her şey hayrınızdır, size kötü gibi görünen, bazen hayrınızdır ki, bilmezsiniz, sabrederek bekleyiniz. Velhasıl-ı kelâm, sabretmek biz insanlardan, bize hesapsız sevap vermek ise Yüce Tanrı’dandır.”²²

Tarikat yolunun makamları hakkında: “Tarikata gelince; ilk makamı pirden el almak, ikincisi o güne kadarki geçmiş günahlarına tövbe etmektir. Bizim yolumuzun üçüncü makamı; saç kesmek, tıraş olmak, elbise değiştirmektir.”²³ (...) “Tarikatın dördüncü makamı, nefis savaşında olgunlaşıp pişmektir.”²⁴ (...) “Şimdi tarikatın beşinci makamı; hizmettir.”²⁵ (...) “Altıncı makamı, korkudur.”²⁶ (...) “Yedinci makamı; ümit etmektir.”²⁷ (...) “Sekizinci

²⁰ Işınsu, *Hacı Bektaş*, 79-80.

²¹ Işınsu, *Hacı Bektaş*, 94.

²² Işınsu, *Hacı Bektaş*, 95.

²³ Işınsu, *Hacı Bektaş*, 96-97.

²⁴ Işınsu, *Hacı Bektaş*, 97.

²⁵ Işınsu, *Hacı Bektaş*, 97.

²⁶ Işınsu, *Hacı Bektaş*, 97.

makam; hırka, zembil, makas, seccade, yüz taneli tespih, iğne ve asadır.”²⁸ (...) “Dokuzuncu makam; mekân sahibi, cemiyet sahibi, cemaat sahibi, nasihat sahibi, muhabbet sahibidirler, yani Allah onları, onlar da Allah’ı aşkla severler. Onuncu makam; aşk, şevk, sefa ve fakirliktir.”²⁹

Miskinlik ve fakirlik hakkında:

“Tasavvufta ‘miskin’ demekle; varlık duygusundan sıyrılmış, varlığı yokluğa çeviren, kendisinde hiçbir varlık görmeyen kişi kastedilir. Bu durum, yolun son safhalarından biridir. Çünkü tek varlık; Yüce Allahu Tealâ’dır, bu dünyada ve kendinizde gördükleriniz O’nun çeşitli yüce sıfat ve yüce isimlerinden ibarettir. Bir de fakirlik vardır ki, bu da malı olsun veya olmasın fark etmez, fakir odur ki malına yapışmayan, onsuza da yaşayabileceğini bilen, mal mülkünden dolayı kendine bir değer atfetmeyen, malını mülkünü, benliğini yok kabul edendir. Onlara da fakir denir.”³⁰

Hacı Bektaş’ın müritleri ve muhipleriyle gerçekleştirdiği sohbetlerde bu ve bunlar gibi pek çok öğretisi, açıklaması bulunmaktadır. Bu açıklamalar, yazar tarafından, Hacı Bektaş Veli ile ilgili yapılan çalışmalar sonucu ortaya konmakta ve ona atfedilmektedir.

4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Hacı Bektaş Veli, dini-tasavvufî, ahlâki erdemleri ve öğretileri olan, yaşamını bu erdem ve öğretileri insanlara aktarmaya adanmış, İslâm dünyasının en önemli menkıbevî şahsiyetlerinden biridir. Gerek yaşadığı dönemde gerekse sonrasında onun Müslümanların kalbinde edindiği kıymetli yer, herkesin kolay kolay kazanabileceği bir yer değildir. Yeryüzünde yaşayan her insan büyük kitlelerin kabul edip benimseyeceği bir gelenek başlatamaz.

Yazar Emine Işınsu, özellikle 2000 sonrası yazdığı romanlarda Hacı Bektaş Veli gibi önemli menkıbevî şahsiyetleri ele almış ve onların biyografilerini okurlarına sunarak hem edebiyatımız adına hem de İslâm dini adına önemli bir faaliyette ve hatta hizmette bulunmuştur. Yazar,

²⁷ Işınsu, *Hacı Bektaş*, 97.

²⁸ Işınsu, *Hacı Bektaş*, 97.

²⁹ Işınsu, *Hacı Bektaş*, 98.

³⁰ Işınsu, *Hacı Bektaş*, 163.

Hacı Bektaş Veli'nin, bu büyük şahsiyetin romanını yazarken aynı tasavvufta olduğu gibi bir olgunlaşma süreci yaşamıştır. İşinsu, önce bu konuyu yazmaya karar vermiş, sonrasında araştırmalara ve incelemelere başlamış, Hacı Bektaş Veli ile ilgili çalışmaları, Hacı Bektaş Veli'nin kendi yazdıklarını okumuştur. Böylece romanın amacına uygun bir şekilde kurgulanması sağlanmıştır.

Kurgu açısından Tanrısal konumlu gözlemci anlatıcı tipiyle, üçüncü tekil kişi ağzından yazılan bu biyografik romanda Hacı Bektaş Veli'nin 50 yaş sonrası hayatı anlatılmaktadır. Olaylar çoğunlukla açık mekân olarak Sulucakarahöyük köyünde, kapalı mekân olarak da Hacı Bektaş Veli'nin tekkesinde geçmektedir. Başlıca yardımcı kişiler olarak köy sakini İdris, İdris'in kızı ve Bektaş'ın eşi Fatma (Kadıncık), Bektaş ile Fatma'nın oğulları Timurtaş Ali belirlenmiştir. Ayrıca Tapduk Emre, Yunus Emre, Ahi Evren, Muhammed Buharî gibi başka menkıbevî şahsiyetler de olay örgüsü içinde yer almaktadır.

Romanda Hacı Bektaş Veli'nin tasavvufî anlamda pek çok öğretide bulunduğunu görmek mümkündür. Bu öğretilere örnek olarak aşk, edep, zikir, dua, tövbe, halvet, şükür, hamd, sabır, miskinlik, fakirlik, tarikat ve tasavvuf makamları ile ilgili olan öğretiler verilebilir. Hacı Bektaş Veli, gerek tekkesindeki sohbetlerde gerekse kendisine herhangi bir yerde (örneğin bir köy meydanında) bu konularla ilgili sorulara samimiyetle, içtenlikle ve sabırla yanıt vermiş, müritlerini, muhiplerini bu konularda bilgilendirmekten memnuniyet duymuştur. Bu, Bektaş için sadece memnuniyet duyulacak bir durum değildir. Bektaş, bu öğretileri vazife olarak kabul etmiş ve hayatını da bu öğretileri yaymaya adanmıştır. Çünkü Hacı Bektaş Veli, bilindiği üzere Anadolu ve Rum illerinin İslâmlaşmasında görevlendirilmiş kolonizatör dervişlerden biridir.

KAYNAKÇA

- Asil, Yasin Şeref. *Dini Terimler Sözlüğü*. Ankara: Alter Yayıncılık, 2011.
- Atalay, Nuray. *Emine Işınsu'nun Dört Romanında Öne Çıkan Tarikatlar ve Romanların Tasavvufi Açıdan Analizi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Çetin, Mehmet Akif. *Emine Işınsu Romanları Üzerine Bir İnceleme (1980-2013)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı (Yeni Türk Edebiyatı) Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Çetin, Nurullah. *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Edebiyat Otağı Yayınları, 2006.
- Elçin, Şükrü. *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2001.
- Enginün, İnci. *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2008.
- Işınsu, Emine. *Hacı Bektaş*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2015.
- Köprülü, M. Fuad. *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2003.